

HÖFISCHE KULTUR. LITERATUR UND GESELLSCHAFT IM
HOHEN MITTELALTER. BAND: 1-2.

(*Udvari kultúra. Irodalom és társadalom az érett középkorban.*)

München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1990. 845 p.

Joachim Bumke ötödik kiadást megért munkájában a középkori társadalmi osztályok, rétegek és elsősorban a nemesség, valamint a lovagság mindennapi életmódját mutatja be irodalmi (főként költészeti) forrásokra támaszkodva, sokat merítve a „Sachsenspiegel”-ből is. Az életmód és külsőségeinek bemutatása egyértelműen szellemtörténeti analízisre emlékeztet, de a középkori életmód gazdasági alapjai is jól kitapinthatók Bumke munkájában. Bemutatja a társadalmi hierarchiát is: azt vázolja fel, hogy milyenek voltak s hogyan alakultak a császári, majd pedig a fejedelmi udvarokban az életviteli minták, amelyet a nemesség és a lovagság igyekezett követni. Dokumentálja tehát a császári, majd pedig a fejedelmi udvarok hatását. Külön jelzi a nemesekkel együtt a lovagság egyes csoportjait: így megkülönbözteti a császári udvarban, a fejedelmi udvarban, majd pedig a falusi kúrián és vidéki várában tanyázókat, és azokat, akiknek a legrosszabb volt a hírük, mert soraikba a rablónemesség tartozott. Megemlíkezik arról is, hogy a vidéki nemesség „status” vagy „ordo” latin kategóriájával szemben ott áll a „vulgus”, „populus”, vagyis a parasztság. A „vulgus” ellentéte tehát a nemesség, vagyis a „principes” tömege. Ezzel azonban még nincs vége a rendi társadalom bemutatásának. A városi közösségek, a „communium” képződésével ugyanis harmadik pólus képződik a középkori társadalomban. A legnyilvánvalóbb a nemesség működése. A nem fejedelmi nemesség új lakókat telepít a táj fehér foltjain, ahol az alapító nemes nevétől kapják az egyes települések toponímiájukat. A falusi nemesség viszont a parasztsághoz és a városi polgársághoz hasonlóan családi kötelékekben, „família”-kban él és lakik. A nemes „família”-k tagjai a szolgák (Knechte), de ezen túlmenően a napszámosok (Tagelöhner) is.

A 12. és 13. században a falusi és vidéki nemesség gazdálkodásában különféle változások figyelhetők meg. A turokével szemben terjed a taligás eke, majd a taligás ekén túl a háromnyomásos rendszer is a falusi kúriákban. A malom vízikereke is meghatározója a technikai újításnak, s a szügyhám terjedőben van, ami a vo-
noerőt növeli.

Elemzi a szerző a városokban végbemenő változásokat is. Említi Lübeck kereskedelmi privilégiumai megszerzését, majd ezzel kapcsolatban vizsgálja a holland és németalföldi, olasz és francia hatásokat is, melyek megfigyelhetők mind a gazdasági, mind pedig a kulturális életben. Idegen kereskedők hatása eredményeként,

a németalföldi és olasz minták nyomán lett divat a kendőkkel és textíliákkal való kereskedés az Északi-tenger mellékén. Ezzel együtt bemutatja a szerző a korai textilipart és annak termékeit, valamint e termékekkel való kereskedést, nemkülönben ennek következményeit a német nemesi és lovagi társadalomra.

Bumke tanulmányköteteiben különös figyelmet szentel az idegen és külföldi, ezek között is a francia kulturális és társadalmi hatásoknak. Így elsősorban maguknak a franciás kultúrhatásoknak köszönhetően jelenik meg a palotának, a „palast”-nak a terminusa, ami gyakorlatilag megfelel a német „Vorwerck”-nek, a korai al-lódiumnak. Vagyis a helyi és lokális palotákban vagy palastokban – melyekben pl. a rablólovagok is élhetnek – jelentkeznek másként a „Gutsbetrieb” számára szolgáló és dolgozó, paraszti függőségben lévő elemek. A feudális „Lehensbeziehung” (hűbéri viszony) egyszersmind a francia kultúra, oktatás és költészet hatásait is jelenti a német nemesi és lovagi társadalom kultúrájában. Az egyes fejedelmi udvartartások luxusában és pompájában – a lovagi életforma velejárói – a francia befolyás felismerhető.

Ahogy jeleztük, Bumke munkája elsősorban szellemtörténeti orientációjú, azonban az irodalmi és a mindennapi életre vonatkozó forrásanyagok, pl. a „Sachsenspiegel” alapján a mindennapi élet alapjait képező gazdasági alapokat és azok tartópilléreit és elemeit is kibányászza a szerző. A franciás hatásoknak, továbbiakban a német szellemiségben, a német nemesi és lovagi életvitelben és -módban nagy szerepet tulajdonít az egyházi lovagrendek („militis Christi”) és azok alapításán túl olyan francia kulturális központ hatásainak, mint a „Cluny” kolostoréi. A továbbiakban egyes udvarok, „curtis”-ok és fejedelmi udvarok életmódját és mindennapi életvitelét követi nyomon. Így többek között olyan jelenségeket vizsgál, mint az udvari lakomák, e lakomák étkezletei és étkezési szokásai, továbbá elemzi az udvari nép öltözködését és annak luxusát, majd az udvari életforma egyes megnyilatkozásait, mint pl. a szerelmi kapcsolatok és családi magánélet. Kitér a lovagi párviadalokra is. Mivel a fejedelmi udvartartást, majd annak gazdasági alapjait irodalmi anyagokban (minde- nekeltől a költészetben) keresztül mutatja be, részletesen tárgyalja a költészetet előadók szerepét is a fejedelmi udvartartásokban. Külön figyelmet szentel a lovagi szerelmi életnek és általában a házasságkötési szokásoknak. Az irodalommal kapcsolatosan hangoztatja annak írásbeliségét, de nem feledkezik meg arról, hogy ott van a szóbeliség, a „Mündlichkeit” hagyománya is a német nemesség és lovagság 10–12. századi udvari életvitelében és kultúrájában. A szóbeliség hangsúlyozása azért érdemel figyelmet, mert például a német-római császársághoz nem tartozó országok esetében és az Árpád-házi királyok Magyarországa esetében e korszakban pl. a birtokok adományozása is olykor szóbelileg történt. Nyilvánvaló tehát Bumke analíziséből következően az írásbeliség szerepe, s ezzel párhuzamosan a szóbeliség egyenrangúsága e kor szellemi és jogéletében.